

**Zoe Petre, *Cetatea greacă - între real și imaginar*,
Ed. Nemira, București, 2000, 430 pag.**

Titlul cărți de față ne duce involuntar cu gândul la clasică operă a lui Gustav Glotz, dar precizarea că cetatea greacă va fi discutată între "real și imaginar" ca și parcurgerea cuprinsului ne orientează precis către intenția volumului care va reexamina numai anumite aspecte de cultură și viață politică, deci o cercetare selectivă a câtorva piese "din dosarul acestui concept crucial pentru întreaga Antichitate" și anume cel al *polis*-ului grec.

Cartea se datorează cunoscutei profesoare de la catedra de Istorie antică a Universității din București și reprezintă, în fond, o culegere de articole scrise și publicate de-a lungul a trei decenii, republicate acum fără modificări majore, fapt ce îi îngăduie autoarei să-și exprime, cu o firescă mulțumire, "satisfacția lucrului corect și cât mai bine făcut". Sunt cuprinse studii publicate în reviste românești de mare prestigiu, cum ar fi "Studii clasice" sau "Revue Roumaine d'Histoire", altele reprezentând comunicări susținute la importante manifestări științifice internaționale și publicate în actele acestor reuniuni. Deși a trecut un număr aprecibil de ani de la publicare inițială a unor studii, lectorul are totuși posibilitatea ca prin notele bibliografice, ce cuprind o bogată literatură străină mai puțin accesibilă, să cunoască noile achiziții și discuții din istoriografia contemporană.

Deși constituie o culegere de studii (24 de studii, o introducere și anexe), volumul de față are o notă de unitate exprimată nu numai de tematica generală a cercetării - cea a *polis*-ului - ci și de constanta orietare a cercetărilor către mentalități și ideologii în cetatea arhaică sau clasică, ca și prin polarizarea interesului către marea creație a poezilor tragici din epoca clasică, în special cea a lui Eschil.

Într-un dens studiu introductiv ("Spectacolul cetății") care sugerează ceea ce o să întâlnim în paginile următoare, se discută conceptul de *polis*, subliniindu-se că formularea unei definiții unice, inatacabile este mai mult ca dificilă a fi redată într-o formulare unică care să exprime pentru totdeauna și care să epuizeze, în același timp, infinita varietate a cetăților grecești.

Ne permitem, în cele ce urmează, să spicuim aleatoriu numai câteva dintre formulările ce apar în diverse studii, fără a avea pretenția că alegerea noastră a vizat esențialul.

Studiile se structurează în patru capitole, dintre care două abordează aspecte privind "Cetatea arhaică" și apoi "Cetatea clasică". Subiectele dezbătute se opresc asupra conceptelor, mentalităților și ideologiilor antice, cu o vizibilă tentă de conturare a unor aspecte de istorie socială. Ca reflecție a acestora sunt fenomenele politice, cum ar fi cele referitoare la instituția tiraniei, la elaborarea gândirii democratice sau la conturarea cetății ideale atât de des dezbătută în literatura și filosofia greacă, utopii formulate în diverse chipuri, dar care împrumutau, în fond, trăsăturile esențiale din realitatea vremii. Nu lipsesc nici discuții asupra unor paradoxuri prezente în lumea greacă, cum ar fi de exemplu, statutul moral, social și politic al artistului și meșteșugarului grec, "autor desconsiderat al unei opere admirate".

Într-un alt capitol se grupează șapte studii referitoare la unele dintre semnificațiile ideologice ale creației dramatice a lui Eschil. Fără a fi esuri de natură strict literară, aceste studii relevă modul nou de percepere a univesului și a valorilor politice ale Atenei. Acum reevaluarea critică a categoriilor mentale arhaice erau confruntate în tragediile marelui poet atenian cu gama inovatoare de fapte ivite prin forța împrejurărilor în cetatea democratică.

În fine, nu lipsesc nici abordări privind memoria colectivă a trecutului. Între altele se subliniază într-o astfel de dezbateră (*Memorie dezbinată: versiuni și utilizări ale trecutului în epoca atidografilor*) că o dată cu războiul peloponesiac oamenii politici și oratorii, istoricii și filosofii nu mai vorbeau de un trecut al Atenei, ci despre trecuturi divergente. Fiecare își avea acum mesajul său în prezentul Atenei și astfel de "versiuni divergente despre trecut dădeau naștere la proiecte

divergente asupra viitorului imediat a cetății". Mecanismele mentale colective vor crea astfel un discurs apologetic al unei Atene "imaginare", mereu egală șieși, mereu exemplară, discursul politic cultivând un gen de mitologie istorică. Fenomenul ar părea curent scrierilor istorice mai noi, dar iată că el are un trecut apreciabil. Dacă atenienii au acordat onoruri publice și un substanțial premiu lui Herodat în 446 a. Chr., când acesta și-a lecturat public opera, faptul, după cum bine subliniază autoarea, s-a datorat în cea mai mare măsură că în opera "părintelui istoriei" atenienii găsiseră propria lor versiune despre trecutul cetății lor. De câte ori de la Herodot încoace nu s-au plăsmuit "istorii" după versiunea publicului care și-a creat fapte și eroi imaginari ai unei istorii dorite și nu reale. Alte studii din volumul aici prezentat, cum ar fi *Tiranoctonii: istorie, tragedie și mit*, ne transpun pe coordonate asemănătoare. Deși un istoric lucid, l-am numit aici pe Tucidide, demitizează fapta tiranoctonilor, opinia publică ateniană din vremea sa și de după aceea a preferat să păstreze și să prolifereze legenda. Asupra acestui fenomen frecvent în istoilografie ar trebui să reflectăm permanent.

Nu am fi semnalat această interesantă carte dacă ea nu aducea în literatura de specialitate românească un nou mod de orientare a cercetărilor privind lumea greacă și anume cel al studierii faptelor prin prisma mentalităților și ideologiilor antice, dar putem prelungi aceste reflecții și dincolo de Antichitate întrucât această istorie a lumii clasice ne poate face mai înțelepți. În definitiv, acesta este și rolul pe care îl are studierea umanismului antic.

Mircea Ignat